

Asia Julkistamaton/julkistettu teos, opinnäyte

Hakija A

Annettu 3.4.1989

Tiivistelmä *Arvosteltavaksi luovutettava opinnäyte yleensä tulee myös tekijänoikeudellisesti julkistetuksi. Tekijä voi kuitenkin teostaan arvosteltavaksi jättäessään kieltää teoksen julkistamisen arvostelun yhteydessä. Tällöinkään tekijä ei voi estää opinnäytteen muihin kuin tekijänoikeudellisiin säännöksiin perustuvan julkisuuden vaikutuksia.*

SELOSTUS ASIASTA

A on 21.12.1988 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa pro gradu -tutkielmien ja vastaavien opinnäytteiden julkisuudesta ja tekijänoikeuskysymyksistä.

Hakija on tekemänsä selvityksen perusteella todennut tilanteen Suomessa vaihtelevaksi. Yleisin käsitys asiasta lienee kuitenkin, että julkaisematomat pro gradu -tutkielmat katsottaisiin yleisiksi ja myös julkisiksi asiakirjoiksi. Tämä merkitsisi tekijänoikeuden kannalta sitä, että käsikirjoituksia voitaisiin kopioida ja siteerata siitä ajankohdasta, jona ne on jätetty arvosteltavaksi.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Opinnäytteet voivat saada tekijänoikeudellista suojaa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina. Lausuntopyynnössä tarkoitetaan "pro gradu -tutkielmia ja vastaavia opinnäytteitä", mistä syystä tekijänoikeusneuvosto tarkastelee lausunnossaan asiaa sellaisten kirjallisten opinnäytteiden kannalta, joita ei korkeakoulua koskevissa säännöksissä ja määräyksissä erityisesti edellytetä julkaistaviksi. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät tällöin ne tapaukset, joissa opinnäyte on esimerkiksi taideteos, sävellysteos, elokuvateos tai taidekäsityön tuote. Samoin jäävät tarkaste-

lun ulkopuolelle julkaistavaksi edellytetyt opinnäytteet, kuten väitöskirjat.

Tekijänoikeuslaissa ei määritellä niin sanottua teostasoa eli niitä ominaisuuksia, joita esimerkiksi kirjalliselta tuotteelta edellytetään tekijänoikeudellisen suojan saamiseksi. Pro gradu -tutkielmien ja sitä ylempien opinnäytteiden on kuitenkin katsottava luonteensa vuoksi täyttävän kirjallisten teosten teostasovaatimuksen. Tekijänoikeus ei suojaa yksittäisiä tietoja tai ideoita, vaan sitä omaperäistä muotoa, johon tekijä on ne saattanut. Opinnäytteissä eivät tekijänoikeudellista suojaa näin ollen saa tutkimustulokset eivätkä tieteelliset väittämät, vaan se asu, johon ne on puettu.

Tekijänoikeus jakaantuu taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin. Taloudellisiin oikeuksiin kuuluu muun ohessa se, että tekijällä on yksinomainen oikeus määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Tekijän moraalisten oikeuksien huomioon ottaminen taas edellyttää, että tekijä ilmoitetaan hyvän tavan vaatimalla tavalla, kun teoksesta valmistetaan kappale tai kun teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Teosta ei myöskään saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla, eikä sitä ole lupa saattaa yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Teos saatetaan yleisön saataviin joko julkistamalla tai julkaisemalla se. Teos katsotaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos tulee saattamalla sen kappaleita tekijän suostumuksella kaupalliseen tai muutoin yleisölle suunnattuun levitykseen. Julkaistu teos on myös aina julkistettu.

Julkistamiseen riittää yhden teoskappaleen saattaminen yleisön saataviin. Julkaiseminen puolestaan tapahtuu teoksesta valmistettuja kappaleita levittämällä. Julkaisemisena ei siksi voida pitää esimerkiksi yhden teoskappaleen asettamista kirjastoon lainattavaksi.

Tekijänoikeuslain 2 luvussa on säännöksiä tekijänoikeuden rajoituksista. Niiden taustalla ovat olleet käytännölliset, sivistykselliset ja muut yhteiskunnallisesti merkittäviksi katsotut intressit. Tekijänoikeutta rajoittavien säännösten soveltaminen edellyttää teoksen julkistamista ja eräissä tapauksissa sen julkaisemista. Julkistetusta teoksesta voidaan tekijänoikeuslain 11 §:n nojalla valmistaa muutamia kappaleita yksityiseen käyttöön. Myös teoksen siteeraaminen on lain 14 §:n perusteella luvallista julkistamisen tapahduttua. Julkaistua teosta saadaan lain 11 a §:ssä tarkoitetun sopimuksen nojalla kopioida opetuskäyttöön ja siitä saadaan lain 16 §:n nojalla ottaa vähäisiä osia opetuksessa käytettävään kokoomateokseen. Julkaistu teos saadaan lain 20 §:n nojalla esittää julkisesti opetuksen yhteydessä. Julkaistun teoksen kappaleita saadaan myös vapaasti levittää edelleen tekijänoikeuslain 25 §:n nojalla.

Asiakirjajulkisuuden tarkoituksena on toteuttaa hallinnon julkisuutta. Yleisistä asiakirjoista annetun lain (83/51) mukaan "yleiset asiakirjat ovat julkiset, niinkuin tässä laissa säädetään". Lain 2 §:ssä yleisiksi asiakirjoiksi on määritelty viranomaisen laatimat ja antamat sekä sille lähetetyt asiakirjat, jotka ovat sen hallussa. Yksityinen asiakirja tulee julkiseksi niin pian kuin viranomainen on sen saanut. Viranomaisella tarkoitetaan laissa valtion, kunnan ja kirkollisen yhdyskunnan sekä muun itsehallintoyhdyskunnan viranomaisia, joihin luetaan kuuluvaksi myös julkisoikeudelliset kokoukset, edustajistot, valiokunnat, lautakunnat, toimikunnat ja komiteat viran- ja toimenhaltijoihin. Julkisista asiakirjoista on lain 6 §:n mukaan jokaisella Suomen kansalaisella oikeus saada tietoja ja sen lisäksi viranomaisen on 7 §:n mukaan pyynnöstä annettava julkisesta asiakirjasta virallinen jäljennös tai ote. Tekijänoikeuslain ja asiakirjain julkisuuslain julkisuuskäsitteet eivät ole yhteneväisiä. Siten esimerkiksi pelkästään asiakirjan luovuttamisesta viranomaiselle ei suoraan ole johdettavissa sen julkistuminen tekijänoikeuslain tarkoittamassa mielessä. Toisaalta tekijänoikeuslainsäädännön tulkinnalla ei myöskään voida rajoittaa julkisuuslainsäädännön toteutumista.

Tekijän yksinoikeus määrätä siitä, milloin ja miten hän saattaa teoksensa julkisuuteen, on rajoittamaton. Tekijänoikeuslain rajoituksia on tulkittava suppeasti. Tulkinnassa tulee nojautua tekijänoikeuslakiin, eikä rajoitusten laajentavaa tulkintaa voi perustaa sellaisiin muiden lakien säännöksiin, joiden tarkoituksena ei lainkaan ole tekijänoikeudellinen sääntely. Toisaalta ei myöskään muun alan lainsäädännössä säädettyjä oikeusseuraamuksia voida tehdä tyhjiksi tekijänoikeuslakiin nojaavalla tulkinnalla. Erityisistä säännöksistä saattaa kuitenkin seurata julkistamattomankin teoksen osittainen julkisuus tiettyä tarkoitusta varten.

Teoksen luovuttaminen oppilaitokselle arvosteltavaksi ei sellaisenaan merkitse teoksen saattamista yleisön saataviin, koska luovuttamisen tarkoitus on toinen: opintosuorituksen hyväksyminen ja arvosanan saaminen.

Tekijänoikeuslain 8 §:ssä tarkoitetun teoksen julkistamisen eli sen saattamisen "luvallisesti yleisön saataviin" on katsottava tarkoittavan nimenomaisesti tekijänoikeuslain mukaista luvallisuutta eli tekijän suostumusta. Koska suostumuksen antamiselta ei edellytetä tiettyä muotoa ja koska toisaalta opiskelijoiden voidaan edellyttää tuntevan korkeakoulun sisäiset säännöt ja käytännön, tekijänoikeusneuvosto kuitenkin katsoo, että opinnäytteet julkistuvat niitä arvosteltavaksi luovutettaessa, edellyttäen että tekijä ei ole sitä nimenomaisesti kieltänyt. Julkistaminen on kerta-kaikkinen toimenpide, josta seuraa, että sen tapahduttua teokseen soveltuvat suoraan tekijänoikeuslain nojalla tietyt tekijänoikeuden rajoitukset. Luvallisesti julkistettua teosta voidaan tekijänoikeuslain nojalla hyvän tavan mukaisesti siteerata ja kopioida yksityisesti ilman, että tekijä voi asettaa näille käyttötavoille ehtoja.

Yhteenvedon tekijänoikeusneuvosto toteaa, että arvosteltavaksi luovutettava opinnäyte yleensä tulee myös tekijänoikeudellisesti julkistetuksi, kun tekijä on luovuttanut sen arvosteltavaksi. Tieteen harjoittamisen vapaus ja tutkijan intressit saattavat kuitenkin edellyttää, ettei teosta saateta julkisuuteen laajemmin kuin sen arvosteleminen korkeakoulun sisällä edellyttää. Tekijä voi tällöin teostaan arvosteltavaksi jättäessään kieltää teoksen julkistamisen arvostelun yhteydessä. Tällöinkään tekijä ei voi esittää opinnäytteen muihin kuin tekijänoikeudellisiin säännöksiin perustuvan julkisuuden vaikutuksia, kuten opinnäytteen julkista tieteellistä kritiikkiä. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto korostaa, ettei tekijänoikeus suojaa teoksen asiasisältöä, esimerkiksi tutkimustuloksia sinänsä, vaan sitä muotoa, johon se on puettu.